

Hekim Adaylarının Sophie'nin Seçimi Filminde Yer Alan Ahlaki İkilem Üzerine Görüşleri: Kalitatif Bir Araştırma

Physician Candidates' Views on the Moral Dilemma in Sophie's Choice Movie: A Qualitative Study

^{id} Oya ÖGENLER^a, ^{id} Mukadder GÜN^b, ^{id} Selda OKUYAZ^a

^aMersin Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik ABD, Mersin, Türkiye

^bUfuk Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik ABD, Ankara, Türkiye

ÖZET Çalışmanın amacı, Sophie'nin Seçimi filminde yer alan örnekteki ahlaki ikilemin tıp fakültesi öğrencilerinin etik farkındalıkları üzerine etkisini belirlemektir. İkincil olarak ise kullanılan film üzerinden etik eğitimi müfredatının geliştirilmesine katkı sağlamaktır. Araştırmada 2020-2021 eğitim ve öğretim yılında Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesinden 10 ve Ufuk Üniversitesi Tıp Fakültesinden ise 9 toplam 19 öğrencinin final sınavları retrospektif olarak değerlendirilmiştir. Araştırmada hekim adaylarına Sophie'nin Seçimi filminde yer alan gerçek bir ahlaki ikilem örneğine yönelik araştırmacılar tarafından hazırlanan açık uçlu 4 soru soruldu. Sorular sırasıyla "Sophie neden kızını ölüme göndermiştir?", "Nasıl hızlı karar verdi?", "Ahlaken suçlu muydu?", "Sophie seçim yapmayı reddedebilir miydi, etseydi kararını savunabilir miydi, bu seçim yüzünden suçlanır mıydı?" Yanıtlar içerik analizi yapılarak tematik olarak kodlanmıştır. Elde edilen verilerin analizinde betimsel istatistiklerden yararlanılmıştır. Sophie'nin kızını neden ölüme gönderdiği sorulduğunda, öğrencilerin yaklaşık yarısı cinsiyete dayalı bir seçim yaptığını söyledi. 3 öğrenci 1'i kurtarmak için, 2 öğrenci de yaşa bağlı olduğunu belirtti. "Sophie seçim yapmayı reddedebilir miydi?" sorusuna, 10 öğrenci reddedebileceğini, 9 öğrenci reddedemeyeceğini, öğrencilerin çoğunluğu ret kararını savunamayacağını, yarıya yakın öğrenci ise ahlaken suçlanamayacağını belirtti. Öğrencilerin ahlaki sıkıntı, etik ikilem ve sorun konusunda farkındalıklarının olduğu, toplumsal cinsiyet konusunda geleneksel yapıya benzer görüş belirttikleri saptandı. Tıp fakültesi öğrencilerinin Sophie'nin Seçimi filminin tıp etiği eğitiminde kullanımıyla ahlaki sıkıntı, etik ikilem ve zor seçim konusunda etik farkındalıklarının artmasına ve toplumsal cinsiyet, cinsiyet ayrımcılığı gibi konularda geleneksel bakış açısının değişmesi yönünde olumlu katkısı olduğu düşünülmektedir. Bunun yanı sıra tıp etiği eğitimi müfredatının öğrencilerin etik farkındalıklarına yönelik geliştirilmesi önemlidir.

ABSTRACT The study aims to determine the effect of the moral dilemma in the example of the movie Sophie's Choice on the ethical awareness of medical school students. Secondly, it contributes to developing the ethics education curriculum through the film used. In the study, the final exams of 10 students from Mersin University Faculty of Medicine and 9 students from Ufuk University Faculty of Medicine in the 2020-2021 academic year were evaluated retrospectively. In the study, physician candidates were asked four open-ended questions prepared by the researchers. When asked why Sophie sent her daughter to death, about half of the students said that she made a choice based on gender, 3 students said that to save 1, and 2 students stated that based on age. To the question of "Could Sophie refuse to choose?", 10 students stated that she could refuse, 9 students stated she could not refuse, most of the students stated that she could not defend the rejection decision, about half of the students stated that she would not be morally accused, and one student stated that no comment could be made. It is thought that the use of Sophie's Choice movie in medical ethics education of medical faculty students has a positive contribution to increase ethical awareness of moral dilemmas and difficult choices and to change the traditional perspective on issues such as gender and gender discrimination. In addition, it is important to develop the medical ethics education curriculum for students' ethical awareness.

Anahtar Kelimeler: Sophie'nin Seçimi; tıp etiği; ahlaki sıkıntı; zor seçim; etik ikilem

Keywords: Sophie's Choice; medical ethics; moral distress, difficult choice, ethical dilemma

Çağdaş hekimlik anlayışına göre hekim adayına tıp etiği eğitimi ile profesyonel ve etik değerlerinin bilgi, beceri ve tutum olarak kazandırılması zorunlu-

luktur. Tıp fakültesi eğitimi; klinik öncesi eğitim ve klinik eğitimi olarak 2 farklı eğitim dönemini içeren çok geniş müfredata sahip bir süreçtir. Öğrenci, eği-

Correspondence: Oya ÖGENLER

Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik ABD, Mersin, Türkiye

E-mail: oyaogenler@gmail.com

Peer review under responsibility of Türkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics, Law and History.

Received: 12 Dec 2021

Received in revised form: 14 Feb 2022

Accepted: 15 Feb 2022

Available online: 23 Mar 2022

2146-8982 / Copyright © 2022 by Türkiye Klinikleri. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

tim boyunca tıbbi uygulamalar ile ilgili bilimsel teknik mesleki donanımın yanı sıra meslek etiği açısından etik farkındalıkla birlikte etik bilinci elde eder. Hekim adayının tıp etiği eğitim müfredatına yönelik 8. TBD Tıp Etiği Çekirdek Eğitimi Belirleme Çalıştayı sonrası bilgi, beceri ve tutumlar belirlenmiştir.¹ Bunlardan birisi “Klinik ortamında etik değerlendirme ve karar verme sürecini uygulayabilme”dir. Hekim adayı aldığı eğitim ile normatif sistemler arasındaki ayrımı değerlendirebilmeli, değer sorunları hakkında farkındalığı olmalı, iletişim yöntemlerini kullanabilmeli ve empati yapabileceğine sahip olmalıdır.^{1,2} Meslek yaşamlarında sağlık çalışanları değer sorunlarının yanı sıra ahlaki sıkıntı örnekleri ile karşılaşabilir. Ahlaki sıkıntı, ahlaki açıdan zorlayıcı durumlara verilen psikolojik bir tepki olarak tanımlanabilir. Bir sağlık çalışanının etik olarak doğru eylemi yapmak isterken farklı prosedürlerin doğru olduğunu düşündüğü şeyi yapmasını engellediğinde ahlaki sıkıntı ortaya çıkar.³

Günümüzde hekimlik mesleğinde karşılaşılabilecek ahlaki sıkıntı ve biyoetik değer sorunları örneklerine ilişkin tıp etiği müfredatına göre hazırlanan birçok eğitim materyali bulunmaktadır. Mezuniyet öncesi kullanılan eğitim materyali ve yöntemlerinden en önemlilerinden birisi filmlerdir.^{1,4}

XX. yüzyılın ilk yıllarından itibaren “bir sanatın içinde sanatın tümünü” barındıran filmler toplumsal ekonomik sosyokültürel alanda eğitim amacıyla kullanılmıştır.⁵ Filmler soyut konuların anlaşılmasını, somutlaştırılmasını, tekrarlanmasını, akılda kalmasını sağlamaktadır. Farklı durumlarla ilgili çözümlerin oluşmasında, kelime hazinesinin gelişmesinde ve hayata ilişkin deneyimlerin kurgulanmasında etkilidir. Popüler filmler üzerine yapılan çalışmaya göre konunun akılda kalıcılığı daha yüksek bulunmaktadır.⁴ Filmlerin temini, seçilmesi çözümlenmesi önemlidir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı döneminde filmlerin eğitim üzerinde etkisinden yararlanılmıştır. Sonrasında Amerika’da öğretmenler tarafından lise ve üniversite eğitiminde kullanılması için film kütüphaneleri kurulmuştur. Avrupa’da benzer şekilde okul filmleri katalogları hazırlanmıştır.⁴ Osmanlı’da 1896-1897 yılları arasında ilk film gösterisi yapılmıştır. Bir kameraman olan Alexander Promio 5-25 Nisan 1897 tarihlerinde İstanbul’da fiilen çalışmıştır.

Resmî yazışmalarda 1905 yılında filmlerin gösterildiğine ilişkin bilgi bulunmaktadır. Ancak İstanbul’da elektriğin teknik olarak sinema alt yapısında kullanılabilmesi nedeniyle sinemanın Osmanlı’ya gelişi 1910 olarak kabul edilebilir. Sonrasında Enver Paşa’nın Almanya’ya bir ziyaretinde orduda sinemanın eğitim amaçlı kullanıldığını öğrenmesiyle Ordu Sinema Dairesi kurulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra Ordu Film Merkezi kurularak, orduda sinema salonlarında eğitim amaçlı filmlerden yararlanılmıştır.⁶ 1950 yılından sonra “Film ve Öğretim” dergisi yayımlanmaya başlamış, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 1951 yılında Öğretici Film Merkezi kurulmuş, sonrasında adı Film Radyo Grafik Merkezine dönüşmüştür. 1968 yılında eğitim hizmetine televizyonun eklenmesiyle Film-Radyo ve Televizyon Eğitim Merkezi, 1998 yılında ise merkez, Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü adını almıştır. Günümüzde Eğitim Materyalleri Üretim Dairesi Başkanlığı, eğitim materyali olarak filmler üretmektedir. Türkiye’de eğitim amacıyla genelde tarih ve yabancı dil alanında filmler kullanılmaktadır. Türkiye’de 1933 yılından günümüze dek filmlerin eğitime etkisi üzerine akademik çalışmalar yapılmaktadır.⁴

Tıp etiği eğitimi için de filmlerin etkisine ilişkin önemli güncel çalışmalar yer almaktadır. Hekim adaylarının meslek yaşamlarına hazırlanırken mesleğin değer sorunlarını gözden geçirmeleri, eleştirel düşünme yetenekleri kazanmaları konusunda filmlerin eğitime katkısı nitel olarak ortaya çıkarılmaktadır. Ayrıca filmlerin farklı konulardan seçilmesi ve derslerde yer alması, tıp etiği eğitimi açısından önemlidir.⁷⁻¹¹ Bu bağlamda çalışmanın amacı, karar verme süreciyle ilgili Sophie’nin Seçimi filminde sunulan bireyin ahlaki sıkıntısı ve etik ikilemi üzerinden, tıp fakültesi klinik öncesi döneminde yer alan seçmeli derste kullanılan film izleme yönteminin, öğrencilerin etik farkındalıkları üzerine etkisini belirlemektir. Öğrencilerin sorulara verdikleri yanıtlardan elde edilen sonuç ahlaki sıkıntı ve etik ikilem karşısında öğrencilerin düşünce yapıları hakkında bilgi vereceği için olumluların pekiştirilmesinde, olumsuz tutumların ise giderilmesi açısından etik eğitim müfredatının geliştirilmesine de katkıda bulunacaktır.

“Sophie’nin Seçimi” filmi hakkında

“Sophie’nin Seçimi” 1979 yılında Amerikalı yazar William Styron tarafından yazılmıştır. Roman-tik drama tarzında 1982 yılında aynı isimle gösterime giren filmin yönetmeni Alan Pakula’dır. Sophie’nin Seçimi gösterime girdikten sonra başrol oyuncusu Merly Streep filmdeki rolüyle en iyi kadın oyuncu ödülünü kazandı. Film, İkinci Dünya Savaşı’nın 2 yıl sonrasında New York’ta başlar. Bir roman yazmak için Brooklyn’e taşınan Stingo aynı otelde kaldığı Sophie Zawistowska ve ruhsal sorunları olan sevgilisi Nathan Landau ile arkadaş olur. Sophie, Stingo’ya İkinci Dünya Savaşı sırasında Auschwitz toplama kampında bulunduğunu, kocasının ve babasının Almanlar tarafından öldürüldüğünü anlatır. Oysa Sophie’nin babası bir Nazi sempatanıdır. İki çocuğunu tehlikeden korumak için çabaladığını, tutuklandıktan sonra ve çocuklarıyla birlikte Auschwitz’e gönderildiğinden bahseder. Sophie çocuklarıyla kampa vardığında bir Nazi doktoru Fritz Jemand von Niemand, Sophie’nin çocuklarından yalnızca birine muafiyet vereceğini belirterek hangisinin yaşayacağını seçmezse, ikisini de ölüme göndereceğini söyler. Sophie’nin anlatımına göre bu zorlu süreçte Sophie, gaz odasına gitmesi için küçük kızı Eva’yı seçmiştir ve oğlu Jan’ı çocuk kampına göndermiştir.

Sophie’nin sevgilisi Nathan kıskançtır, kendisine ihanet edildiğine inanmaktadır, Sophie’yi sürekli taciz eder. Stingo ve Sophie yakınlaşır ancak filmin sonunda Sophie ve Nathan siyanür içerek intihar ederler. Stingo, Sophie’nin okumaya düşkün olduğu Amerikalı şair Emily Dickinson’ın “Ample Make This Bed” başlıklı şiirini okur. Filmin konusuna yakışan bir şiirin Sophie’nin yaşadığı ahlaki sıkıntı ve etik ikilem karşısında verdiği kararın azabından kurtulmak için ölümü seçmesinin kabulünü yansıttığı düşünülebilir.

Bu yatağı geniş yap.

Bu yatağı huşu içinde yapın;

Onda kıyamet kopana kadar bekleyin

Mükemmel ve adil.

Düz olsun,

Yastığı yuvarlak olsun;

Gün doğumu yok

Sarı güneş ışığı bu zemini kesmesin.

Emily Dickinson

GEREÇ VE YÖNTEMLER

Çalışma kalitatif (nitel) bir araştırmadır. Araştırma için Ufuk Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulundan 8 Ekim 2021 tarihli, 2021/07 sayılı onay alınmış, çalışmanın tüm süreci Helsinki Deklarasyonu Prensipleri’ne uygun olarak yapılmıştır.

Retrospektif olarak tasarlanan araştırma Eylül-Ekim 2021 tarihleri arasında yapılmıştır. Çalışmanın evreni 2020-2021 eğitim öğretim yılında Ufuk Üniversitesi Tıp Fakültesi klinik öncesi ilk 3 sınıf öğrencilerinin katılımına yönelik “Biyetik ve Sinema” (16 öğrenci) ile Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi klinik öncesi 3. sınıfta yer alan “Filmlerde Biyetik” (16 öğrenci) seçmeli derslerini takip eden toplam 32 öğrencidir. Veriler dersin sorumlu öğretim elemanlarının kişisel arşivinde bulunan öğrenci ödev metinleri kullanılarak elde edilmiştir.

Dersin amaç ve içeriğine uygun olarak Sophie’nin Seçimi filmi her iki öğrenci grubuna eş zamanlı olarak izletilmiştir. Dersin öğrencisi olunması, Sophie’nin Seçimi filminde yer alan gerçek bir ahlaki sıkıntı ve etik ikilem örneğine yönelik açık uçlu 4 soruya etik açıdan anlamlı cevap verilmesi dâhil edilme kriteridir. Çalışmaya Mersin Üniversitesi (10 öğrenci) ve Ufuk Üniversitesinden (9 öğrenci) toplam 19 öğrencinin yanıtları kabul edilmiştir. Katılımcı sayısının az olması nedeniyle etik kaygı olduğu için öğrencilerin kişisel verilerine yönelik bilgiler (cinsiyet, yaş, başarı notu vb.) çalışmaya dâhil edilmemiştir.

Çalışmamızda seçtiğimiz Sophie’nin Seçimi adlı filmde, Sophie ahlaki açıdan zor bir seçim yapmaya zorlanmıştır. Seçim yapması için verilen süre çok azdır, filmin sonunda bu seçimi nedeniyle geride kalan hayatı boyunca kendini sorguladığı görülmektedir. Filmde Sophie kendisine ıstırap veren seçiminde kızını gaz odasına göndermiş, oğlu ise çalışma kampına gönderilmiştir, ancak hiçbir zaman oğlundan haber alamamıştır. Sophie’nin seçenekleri ve kararının haklılığının öğrenciler tarafından tartışılması için filmin bu sahnesiyle ilgili 4 soru sorulmuştur. Çalışma soruları araştırmacılar tarafından tıp etik eğitimi müfredatına uygun ahlaki sıkıntı, etik ikilem ve

karar verme süreci göz önünde bulunarak hazırlanmıştır.^{1,2,12}

1. Sophie anne olarak çocuklarını korumak ile yükümlüken kızını ölüme göndermiştir. Sizce bu şekilde karar vermesinin nedeni nedir?

2. Zor ahlaki ikilemde Sophie yaptığı seçimden dolayı ahlaki açıdan suçlanabilir mi?

3. Sizce bu zor seçimi nasıl bu kadar hızlı gerçekleştirmiştir?

4. Sophie seçim yapmayı reddedebilir miydi? Reddetseydi iki çocuk ölüme gönderilseydi anne olarak kendisini nasıl savunurdu? Ahlaken suçlu olur muydu?

Çalışmada, standart bir veri toplama aracı kullanılmadı, öğrencilerin yanıtları karar verme süreciyle ilgili olarak tematik olarak gruplandırıldı, öğrencilerle ilgili bazı betimsel istatistikler kullanmakla birlikte, veriler sayısal göstergelere indirgenmedi. Çalışmamızda niteliksel araştırmaya uygun olarak elde edilen verilerin zenginliğini, derinliğini ve ayrıntılılığını yansıtacak şekilde tarafsız ve ön yargısız ifade edildi.

BULGULAR

Çalışmada, Ufuk Üniversitesinden 9 öğrenci, Mersin Üniversitesinden 10 öğrencinin yanıtları değerlendirildi.

dirmeye alınmıştır. Öğrencilerin cevapları birbirine benzer olduğu için bulgular bölümünde ifadelerin bir bölümüne yer verilmiş olup tamamı yer almamaktadır.

“Sophie neden kızını ölüme göndermiştir?” Sorusuna 19 öğrencinin tamamı anne olarak seçim yapmak zorunda kaldığını belirttiler. Gerekece olarak azınlıkta kalan bir bölümü düşünmeden seçim yaptığını belirtirken çoğunluğu ise bir gerekeceye bağlı olarak seçim yaptığını ifade etti. Öğrencilerin yarısından fazlası cinsiyete bağlı, azınlıkta bir bölümü herhangi birini kurtarmak için diye belirtirken, bir bölüm öğrenci ise yaşa bağlı seçim yaptığını belirtti. İfadelerden bazıları **Tablo 1**'de verilmiştir.

Ahlaki açıdan suçlanabilir mi? Sorusuna sadece bir öğrenci yorum yapılamayacağını belirtirken, öğrencilerin çoğunluğu suçlanamayacağını belirtmiştir. İfadelerden bazıları **Tablo 2**'de verilmiştir.

Karar verme nasıl bu kadar hızlı gerçekleştirmiştir? Sorusuna öğrencilerden yarısından fazlası Sophie'nin düşünmediğini belirtti. Bazı öğrenciler ise birini kurtarmak için hızlı karar verdiğini belirtirken, bir bölüm öğrenci hızlı olmadığını ve filmde hızın anlaşılmadığını ifade etti. İfadelerden bazıları **Tablo 3**'de verilmiştir.

TABLO 1: Öğrencilerin Sophie'nin kızını ölüme gönderme nedeni hakkındaki ifadeleri.

1.	Sophie anne olarak çocuklarını korumak ile yükümlü ama seçim zorunda bırakılması başkaları tarafından bu yükümlülüklerin çığnınenip hiç sayıldığı bir durumu yaratıyor. Sophie ise bu seçimi tamamen babasına olan tutku ve sevgisinin geçişi yüzünden oğlundan yana kullanmak zorunda kalmıştır.
2.	Sophie kızının zaten kamplarda yaşama fırsatı bulamayacağını düşünerek seçmiştir, kızının istismara uğrayabileceğini düşünerek oğlunu seçip evlatlarından birini kurtararak hayatta kalabileceğine en çok inandığı çocuğunu seçmiş olabilir. Oğlunun o şartlarda yaşama şansının daha yüksek olduğunu düşünmüştür.
3.	Sophie belki oğlan çocuğu olduğu için belki yaşı kardeşinden daha büyük olduğu için Jan'ın hayatta kalma şansını kız kardeşi Eva'dan daha fazla görmüş ve bu nedenle Jan'ı seçmiş olabilir.
4.	Sophie'nin babasına olan tutkusundan dolayı oğlunu seçtiğini, kızını katletmelerine neden olduğunu düşünüyorum. Sophie, aslında bence bir seçim yapmadı, o seçim gelip onu buldu.
5.	Sophie iki çocuğunu da kaybetmek yerine bu korkunç durumu üstlenmiş ve hayatta kalma şansı daha yüksek olan çocuğunu seçmiştir. Hiç öğrenemese de belki de hayatını kurtarmıştır. Kızının zor şartlara dayanamayacağını oğluna göre daha çok acı çekeceğini, zorluklarla karşılaşacağını düşünerek ölümlü onu çekeceği acılardan kurtarmak istemiş olabilir.
6.	Bence burada Sophie'nin verdiği karar anlık bir karardır. Oğlunu kızına tercih etmesinin özel bir nedeni olduğunu düşünmüyorum.
7.	Çocuklardan sadece birini hayatta tutabilecek imkânı varken, hayatta kalan çocuğun esir kampına gidecek olması da çok iyi bir seçenek değil aslında. Böyle bir durumda da esir düşerse kızının daha büyük sıkıntılar çekeceğini düşünmüş olabilir.
8.	Bana göre çocukları arasında seçim yapmaya zorlandığı anda farkında bile olmadan hem yaşça daha büyük hem de erkek olmasından dolayı avantajlı ve dayanıklı olan oğlunun yaşamını seçmesi beyninin ilkel kısımlarında hızla değerlendirilerek verilmiş bir karar.

TABLO 2: Öğrencilerin Sophie'nin ahlaki açıdan suçlanması hakkındaki ifadeleri.

1.	Zor ahlaki seçim için suçlanabilecek en son kişi Sophie ve çocuklarıdır. Özellikle de seçmeme şansının bile bir seçim olduğu durumda bırakıldığı da düşünülür ise bu durumdaki en son suçlular onlardır.
2.	O anki içinde bulunduğu psikososyal durumdan dolayı böyle bir karar aldığı için olayları yaşanan dönemdeki şartlara göre değerlendirmek gerekmektedir.
3.	Sophie hangi seçimi yaparsa yapsın, yapacağı seçimin sonuçlardan birinin ölüm değerinin ise yok olma anlamına geldiği için kararı reddetseydi de sosyal vicdan evresinde daha fazla suçluluk duyardı ancak yine içinde bulunduğu şartlar göz önüne alınıp değerlendirme yapılması gerektiğinden ahlaken suçlu bulunmazdı.
4.	Ahlaki açıdan suçlanması gereken kişi Sophie değil o seçimi yapmaya zorlayanlardır. Suçlamanın doğru olmadığını düşünüyorum özellikle de elinden geleni yapmışken.
5.	Öncelikle belki koşullar gereği belki de kendi seçimiyle verdiği bu kararın hangisinin doğru olup olmadığı konusunda yorum yapamayız. Çünkü her iki düşünce de çok farklı bakış açıları içeriyor.
6.	Bence suçlanmamalı çünkü kamplarda kadınlar daha zor şeylerle karşılaşabilir.
7.	Bu seçimi yapmaya zorlanmıştır. Bana göre en azından birini kurtardığı için yaptığı seçimden dolayı ahlaki açıdan suçlanamaz.

TABLO 3: Öğrencilerin Sophie'nin karar verme hızı hakkındaki ifadeleri.

1.	Ne kadar yavaş ya da ne kadar hızlı karar verilse bile bu karar bir anne için her zaman için hızlı ve en önemlisi psikolojik şiddetin sınırlarını zorlayan zor bir karar olacaktır.
2.	Bu sorunun cevabı yine çaresizlik sanırım.
3.	Çocuklarından birini kurtarma pahasına duygularını bir süreliğine bir kenara bırakıp sadece mantığı ile karar vermesi etkili olmuş olabilir.
4.	Belki de bu seçim sürecinin her geçen saniye daha da zorlaşacağını iki çocuğunu kaybetmektense bu ağır yükü üzerine alıp diğer çocuğunun hayatını kurtarması gerektiği için bu kadar hızlı bir karar vermiş olabilir.
5.	Çok büyük baskıda kaldığı için sağlıklı düşünmediği ve aldığı kararların altında çok mantık aranmasıdır.
6.	Öyle bir baskı altında nasıl bu kadar hızlı karar verdiğini bilemiyorum.
7.	Filmden Sophie'nin karar vermesinin hızı anlamamaktadır.

Sophie seçim yapmayı reddedebilir miydi, etseydi kararını savunabilir miydi, bu seçim yüzünden suçlanır mıydı sorusuna öğrencilerin yaklaşık yarısı reddedebileceğini belirtirken kalanı reddedemeyeceğini; öğrencilerden çoğunluğu ret kararını savunamayacağını belirtti. Sophie'nin seçim yapmayı reddetmesi durumunda öğrencilerin bir bölümü ahlaken suçlu olacağını belirtirken çoğunluğu ise suçlanmayacağını ifade etmiştir. İfadelerden bazıları **Tablo 4'** de verilmiştir.

TARTIŞMA

Tıp fakültesi öğrencileri, klinik uygulama bilgilerinin yanı sıra ahlaki sıkıntılarla, zor seçimlerle ya da etik ikilemlerle nasıl başa çıkacaklarının becerisini uzun eğitim müfredatı sayesinde kazanmaktadır. Ancak aldıkları etik eğitimin katkısını hasta ile karşılaştığı zaman klinik ortamda değerlendirmemiz olanaklı olabilmektedir. Çalışmamızda, bir film örneği üzerinden etik ikilemde kalmaları durumunda karar

verme sürecine ilişkin görüşleri sorularak, öğrencilerin etik farkındalıklarının beklenen düzeyde olduğu saptanmıştır.

Zor seçim yapabilme becerisi, bireyin kendisi için önemli olan amaç, hedef veya değer arasında seçim yapılması istenildiğinde ortaya çıkar. Bireyin karşılaştığı bir ikilemde, sonuçların savunulması için ahlaki açıklama gerekebilir.¹² Karar verme sürecinde ahlaki sıkıntı, etik ikilem mesleki yaşamlarında sağlık profesyonellerinin seçimlerini etkiler. Etik sorunun saptanması ve karar verme seçeneklerinin belirlenmesi sonrasında kararın haklı çıkarılabilirliği karar verme sürecinin basamakları olabilir. Kişilerin toplumsal alanda gerçekleşen ve başkalarını etkileyen bir davranış ortaya koydukları zaman o davranışı gerekçelendirilmesi ve savunabilir olması beklenir.^{3,12,13}

Sophie çocukları arasında seçim yaparak; “çocukları için alçakça planlara katılmama yükümlüğü”ne ve “iyi ebeveynler çocukları arasında tercih

TABLO 4: Öğrencilerin Sophie'nin seçim yapmayı reddetmesi hakkındaki ifadeleri.

1.	Reddetmemiş olsa bile seçimin etkisini hayatının son anına kadar yanında taşıyor. Bir de reddettiği durum olsaydı ahlaken kendini daha da suçlu bulacaktı. Ama Sophie asla ahlaken suçlu değil. Onun bu seçimi yapmasına neden olanlar, toplumun kendisini ve toplumun ortaya çıkardığı beslendiği insanlığın karanlık yüzleri asıl en büyük suçlular.
2.	Suçlu olmayı hak etmeyip çocuklarından ikisinin de ölümüne göz yumduğunda suçlu olurdu.
3.	Sophie bu durumda hangi seçimi yapmış olursa olsun suçlu sayılmaz çünkü kendi de böyle bir durumda kalmayı asla istemezdi. Sophie'yi ahlaken suçlu görmese de kimse o kendini her zaman suçlu hissedecekti.
4.	Eğer karar vermeyi reddetseydi doğrudan bir çocuğunun katili olacaktı bunun ahlaki açıdan savunulacak bir yanı yok.
5.	Bence kurtarılacak bir hayatı kurtarmamak ahlaken bir suçtur.
6.	Birini tercih ettiği zaman diğerine olan sevgisi merhameti ve özlemi katbekat artınca hayatta olan çocuğunu göremedi bile her zaman terk ettiği kızını düşündü ve pişmanlık duygusuyla boğuştu. İşte tam da bu yüzden iki çocuğunu da aynı anda kaybetmiş ve bir tercih yapmamış olsaydı kendi iç savaşı biraz bile olsa dinirdi. Böylesi zor durumlarda suçlu olup olmamasına karar vermek neredeyse imkânsızdır.
7.	Reddedebilirdi. İkisinin de tek başına ayrı yerlerde karşılaşacağı zorluklara işkencelere dayanamayacağını, ölümlerinden daha çok acı çekeceklerini düşünerek kendini savunabilirdi. Bence suçlu olmazdı bir anne çocuklarına isteyerek kötü bir şey yapmaz yani yapmamalı.
8.	Olağan şartlarda bir annenin evlatları arasında seçim yapmaması zaten beklenen bir durumdur. Ancak Sophie'nin içinde bulunduğu durum son derece olağan dışıdır. Anne olarak seçim yapmama hakkı da vardır.

yapmaz” ahlaki önermesine aykırı bir eylemde bulunmuştur.¹² Öğrencilerin yazdıkları ifadelerle göre bu durumun bir ahlaki sıkıntı ve etik ikilem olduğunun farkında oldukları söylenebilir.

Sophie oğlu Jan ile kızı Eva arasında bir tercihte bulunmak zorunda kaldı. Öğrencilerin yarısından fazlasının erkek çocuğunun daha fazla yaşama şansı olduğunu düşünmeleri cinsiyetçi yaklaşımı düşündürülebilir. Sağlık ve toplumsal cinsiyet arasındaki görünmeyen bağ öğrencilerin bakış açısını etkilemiş olabilir. Hastalıkla savaşım ve hastalıkları önleme çabasında toplumsal cinsiyet rolleri belirleyicidir. Kadınlar biyolojik açıdan daha güçsüz cinsiyet olarak gösterilmektedir. Kadınların ve erkeklerin fizyolojik ve biyolojik farklılıklarının yapılan çalışmalarda göz ardı edildiği, kadınları olumsuz etkilediği açıktır.¹⁴ Ölüme gönderilme nedeni olarak cinsiyeti belirten öğrencilerin ifadelerinde literatürde yer alan cinsiyetçi bakış açısına benzerlik dikkat çekicidir. Geleneksel olarak daha zayıf kabul edilen kadın, öğrenciler tarafından da daha zayıf olarak kabul edilmiş, Eva'nın seçilse bile kadın olması nedeniyle şartlara dayanamayacağı ileri sürülmüştür. Öğrenciler Sophie'nin yaşama şansı yüksek olduğu için kızı yerine oğlunu çalışma kampına gönderdiği, bir erkek olarak dayanıklı olacağını belirtmişlerdir. Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesinde yapılan çalışmada, öğrencilerin toplumsal cinsiyet açısından

topluma uyum gösterdikleri, tıp eğitiminin cinsiyetçi bakış açısı üzerinde etkisi olmadığı saptanmıştır. Çalışmada, tıp fakültesi müfredatı içinde toplumsal cinsiyet, cinsiyete bağlı ayrımcılık ve eşitsizliğine yönelik özel başlıklı bir ders bulunmadığı belirtilmiştir.¹⁵ Tıp fakültesi “tıp tarihi ve etik” ders müfredatında tıp etiği ilkeleri başlığı altında adalet ve ayrımcılıktan bahsedilmektedir, ancak özel olarak cinsiyet ayırımına yönelik dersin olması duyarlılığı artırılabilir. Mezuniyet Öncesi Tıp Eğitimi Ulusal Çekirdek Eğitim Programı'nın yenilenmesi kapsamında 2020 yılında oluşturulan çalışma grubu tarafından, davranışsal, sosyokültürel ve çevresel durumlar ve bu durumlarda bütüncül anlayışa uygun sahip olunması gereken yeterlilikler arasında birinci ana durum ayrımcılık, yanlılık, damgalama olup, bu duruma bağlı alt durumlardan birisi olarak toplumsal cinsiyet yer almaktadır.² Hekimlerin cinsiyete yönelik farkındalıkları hem sağlık hizmeti sunumunu hem de meslek yaşantılarıyla ilgili seçimlerini etkileyecektir. Cinsiyete ilişkin geleneksel bakış açısından uzaklaşabilmeleri, model alınan eğitimcilerin farkındalığı aracılığıyla olacaktır.¹⁵

Öğrencilerden azınlıkta kalan bir bölümü, Sophie'nin seçimini kızının yaşının küçük oluşuna bağlamıştır. Bu düşünüş, kişilere yaşa dayalı yapılan olumlu veya olumsuz davranışlardan doğan yaşa bağlı ayrımcılık (yaşçılık) olarak değerlendirilebilir.¹⁶

Filmde çocuklar çok kısa görünmüştür yalnız kız çocuğun erkek çocuktan daha küçük olduğunun belirtilmiş olması, çocuklarla ilgili hiçbir özellik belirgin olmamasına karşın öğrenciler tarafından yaşa bağlı olarak seçim yapıldığı ileri sürülmüştür. Çocuğa karşı yapılan yaş ayrımcılığı, kanun önünde eşitlik ilkesine aykırı uygulamaları içermektedir. Çocukların hayatlarının ilk yıllarında ailelerine bağımlı olmaları ve korunması gereken küçük insanlar olarak görülmeleri nedeniyle dünyanın pek çok ülkesinde insan haklarından mahrum kalabilme olasılığını akla getirmektedir.¹⁷ Ayrımcılık bireyler tarafından kasıtlı veya kasıtsız olarak gerçekleşebilir, ancak yasal koruma altında olmalarına karşın çocuklara yapılan ayrımcılığın nasıl gerçekleştiğine ilişkin pek fazla çalışma yoktur. Çocukların erişkinliğine bağımlı görünmesi, karar alma süreci dışında tutulmalarına neden olmaktadır.^{16,17}

Ebeveynlerin çocukları büyütme hakkı çocukların korunması, sağlık, ahlak ve eğitim haklarının sağlanmasını gerektirir. Çocuklar savunmasız ve kırılgandır, ebeveynler çocuk haklarının ilk güvencesidir. Küçüklük negatif bir tanımlama değildir, çocuğa pozitif haklar tanınmasını sağlar.¹⁸ Sophie'nin seçimi bu bağlamda da önemli bir örnektir. Çocuğun yüksek yararı konusunda gelişen kapasitesinin dikkate alınması; herhangi bir çocuğun ırkı, dinî dili veya belirli bir özelliğine yönelik ayırımın olmaması; yaşamda kalma, gelişme ve korunma hakları çocuk hakları sözleşmesinde yer alan ilkeler ile güvence altına alınmaktadır. Ayrıca tüm çocuklar için haklar, eşitlik ve ayırım gözetmeme ilkesi geçerlidir. Çocuğun kendisini ilgilendiren konularda görüşlerinin dinlenilmesi en önemli haklarından birisidir. Geleneksel bakış açısının değişmesi ve kendi çıkarlarının temsil edilebilmesi için toplumun bütün düzeylerinde farkındalığını artırıcı çalışmaların yapılması zorunludur.¹⁷

Çocukların hayatının söz konusu olduğu bir durumda, öğrencilerden azınlıkta kalan bir bölümü herhangi bir şey düşünmediğini belirtmiştir. Az da olsa bir bölüm öğrencinin sıkıntılı bir durumda karar verme sürecinde, düşünülmediğini belirtmeleri dikkat çekicidir. Kurumsal yetkililerden, diğer meslektaşlardan, hastalardan ya da toplum tarafından sağlık profesyonelinin kendi vicdanına göre hareket etmesi

engellenebilir. Ahlaki sıkıntının, sağlık profesyonelinin topluma ve ailelere karşı ahlaki yükümlülüklerini yerine getirirken mücadelelerinde hayal kırıklığı ve başarısızlık hissi yaratma potansiyeli vardır. Bu durumda, sağlık profesyonelinin gerekli uygulamaları yapabilmesi için yetkin olması önemlidir. Etik bir eylemin desteklenebilmesi için sorunların farkedilmesi, gündeme getirilebilmesi, üzerinde tartışılabilmesi gerekmektedir.³ Diğer yandan öğrencilerden çoğunun cinsiyet veya yaş ayrımcılığı yaparak, toplumun genel bakış açısına sahip olduğu belirlenmiştir. Toplumun geleneksel bakış açısına uygun bir görüş sergilemişlerdir.

Sophie'nin ahlaki olarak suçlu olup olmaması konusunda yorum yapılamayacağını belirten az sayıda öğrenci dışında tamamına yakını suçlanamayacağını belirtmiştir. Hızlı tercih yapması konusunda literatüre göre Sophie ne yaparsa yapsın ahlaki olarak bir ihlali olduğunu ve hiçbir zaman kendisine savunamayacağı için çok hızlı tercih yapmış olduğu söylenebilir.¹² Ancak öğrenciler için bu durum, ahlaki açıdan tartışılmamıştır çünkü ahlaki açıdan zor seçim yapmak zorunda kalan anne en azından bir çocuğunun hayatta kalmasını sağlamıştır. İki kayıp vermek yerine bir çocuk kurtarılmıştır. Öğrenciler Eva ile Jan arasındaki seçimde Sophie'nin kızını seçmesini haklı buldukları için hızlı karar vermediğini düşünmüş olabilirler. Filmin bütününde Sophie kendisini suçlu bulmuştur, farklı karar verip veremeyeceğini sürekli sorgulamıştır.

Öğrenciler ifadelerinde verdiği karar sonrasında Sophie'nin suçluluk hissini göz önüne almışlardır. İfadelerde yaşam hakkı, velayet ve hukuki haklardan hiç söz edilmemiştir. Çocuk hukukunun başlangıcı ceza felsefesi içinde ilk kez Fransa'da Çocuk Suçluluğuna İlişkin Kanun Hükmünde Kararnamenin yayımlanmasıyla 1945 yılında gerçekleşir.^{18,19} Kanun Hükmünde Kararname'ye göre 18 yaş altı çocuklar koruma, ıslah ve eğitim tedbirlerinin konusu olabilirler. Ceza felsefesinin dayanağı tıbbi modele dayanmaktadır. Bu düşünce, çocuğu anne ve babadan farklı bir şekilde hak eşitliğinin dışında bırakmaktadır ve çocuğu sorumsuz olarak değerlendirmektedir.^{18,19} Ancak çocuk haklarının kabulü ile çocuk erişkinliğe eşit hâle gelmiştir. Çocuk herkes gibi insan haklarına sahip olmalıdır biçiminde belirtildiğinde, çocuğun fi-

ziksel entelektüel gelişimini tamamlamaması haklarını kullanamayacağı küçüklük ilkesi reddedilir. Birleşmiş Milletler Fedarasyonu tarafından 1959 yılında ilk Çocuk Hakları Deklarasyonu imzalanmıştır. O günden bugüne Çocuk Hakları Sözleşmesiyle önerilen çocuğun erişkin ile aynılığını ön plana çıkarmaktır, olumlu veya olumsuz özelliklerini düşünmektense yaşa özgü öznelliğini kabul etmeyi başarabilmek hakları açısından zorunluluktur.¹⁸

Sophie filmde, Almanların kendisine bıraktığı en kötü şeyin suçluluk hissi olduğunu söylemiştir. Sağlık hizmeti sunumunda bir annenin çocuklarından birisinin yaşamı hakkında karar verme süreciyle hekim karşılaşabilir. Anne karnında bir anomali ya da fetüse ait bir hastalık saptanırsa gebeliğin sonlandırılması kararı tıbbi zorunluklar içerse bile anne için istenmeyen bir durumdur.²⁰ Hekim annenin seçim yapmasını istemektedir, bazen de hekim buna benzer durumlarda seçim yapmak zorunda kalabilir. Filmde biri tarafından Sophie'den çocukları arasında seçim yapması istenmiştir. Keleş'e göre Sophie çocukları arasında seçim yapma eylemi için uygun ortam ve koşullara sahip değildir. Ayrıca Keleş Sophie'nin seçiminin, iyiliği ya da kötülüğü ile doğruluğu ya da yanlışlığıyla ilgili etik olarak değerlendirilmesinin, özgür karar alma durumunda mümkün olacağını belirtmiştir.²¹ Yalım ise böyle bir sınırlamanın emir aldım yaptım gibi söylemlere zemin hazırlayacağından söz ederek, Keleş'in ileri sürdüğü etik değerlendirme sınırlılığına karşı çıkar. Yalım yazısında Platon'un "Ahlaklı olmak için kahraman olmanın gerektiği bir toplum kötü bir toplumdur." cümlesine atıfta bulunarak, kahramanlığı seçmeyenlerin etik açıdan değerlendirilebileceğini ancak bu değerlendirmenin koşullarını göz önünde bulundurarak olması gerektiğini ileri sürer.²² Buna ek olarak ahlaki sıkıntı yaratan bir durum söz konusu olduğu ileri sürülebilir. Ahlaki sıkıntıda doğru eylemi baltalayan, eylemi gerçekleştirenlere karşı çıkmaları mümkün olmayan faktörler tarafından bir baskı söz konusudur.³

Ahlaki açıdan Sophie'nin seçiminde rastgele karar verildiği filmde anlaşılmalıdır. Rastgele bir karar verilmiş olsaydı her iki çocuğun yaşama şansı eşit olabilirdi, birkaç öğrenci "düşünmedi" de-

miştir ancak hiçbir öğrenci rastgelelikten bahsetmemiştir. Öğrenciler tıp etiği dersi almamışlardır ancak tıp etiği ders müfredatında yer alan adalet ilkesi başlıklı derste rastgelelik anlatılmaktadır. Ahlaki ikilemde rastgelelik kararlar hangisi seçilirse seçilsin daha iyi bir sonuç olmadığında, karar vericinin suçluluğu hafifliyorsa tercih edilebilir. Zor bir seçimle karşılaşan birey karar verme sürecinde hangi seçeneği seçerse seçsin, kıyaslanamaz kötü sonuç ile karşılaşabilir ve bu onun için yıkıcı ahlaki maliyetler ortaya çıkabilir. Eğer seçim yapmazsa iki çocuğunun ölmesi çocuklarını koruma yükümlülüğünü yapmadığı için Sophie'yi daha çok yıpratılabilecekti.¹² Rasyonel seçim inançlar dikkate alındığında en iyi eylem olmalı, kanıtlar dikkate alındığında inançlar desteklenmeli ve kanıt bilgi toplayacak en iyi yatırımdan doğmalıdır. Şans eseri doğru şeyi yapmak yeterli değildir. Kişinin gelecekteki sonuçlara göre eylemine karar vermesi her bir seçimin faydasını ya da kötü sonuçlanabileceğini hesaplamasıyla olanaklıdır.²³ Ancak belirsizlik ve ölçülmezlik nedeniyle akılcı bir seçim yapmak yerine rastgelelik kullanılabilir.¹² Sağlık hizmetleri sunumunda değer sorunları ve ahlaki sıkıntının boyutu her geçen gün artmaktadır. Sağlık hizmetleri uygulamalarındaki teknoloji artışıyla birlikte, sunumun ticari ve kurumsal olarak yapılandırılması sağlık profesyonellerinin karşılaştıkları değer sorunlarının farklılaşmasına neden olmaktadır. Şartların ve koşulların uygun olmadığı ahlaki sıkıntı yaratan durumda, etik ikilemlerde ahlaki sorumluluğunu yerine getirebilme becerisi sağlık profesyonellerinin farklı bakış açıları elde etmesiyle olanaklı olacağı ileri sürülebilir.³

Öğrencilerden yarısı seçim yapmayı reddedebileceğini ancak bazıları ahlaken suçlu olabileceğini, çoğunluğu ise eğer seçimi reddederse kendisini savunamayacağını belirtti. Reddedilebileceğini söyleyen öğrenciler ikisini birden ölüme gönderdiği için Sophie'nin kendisini suçlu hissedebileceğini anne olduğu için bu seçimi savunamayacağını ifade ettiler. Kararını savunmadığını belirten diğer öğrenciler çocuklardan birini ölüme göndermesini neden olarak belirtti.

Kişinin zarar veren bir seçime zorlanması, kişinin kendisini kurban hâline getirmektedir.¹² Filmde

doktorun Sophie'ye baskısı çocuklardan çok Sophie'ye vereceği cezayı gözler önüne sermektedir. Ancak kararın savunulmadığı bir durumda, ahlaken suçsuz bulunmak tıp etiği karar verme sürecine aykırı bir durumdur. Kararın toplum önünde savunulabilir, vicdanı rahatsız etmeyen üzerinden zaman geçmiş olsa dahi benzer kararın seçilmesini sağlayan sağlam temellere oturması esastır. Öğrencilerin ifadelerinde Eva'nın yaşam hakkı, kampa gönderilen abisinin yaşayacağı zorluklardan daha geriplanda kalmıştır. Zorluklarla baş edemeyeceği düşünülerek ölüme gönderildiği ifade edilmiştir. Etik sorunun belirlenmesi, etik ilkeler doğrultusunda seçeneklerin sıralanması ve sonuçta kararın haklılığının ortaya çıkarılması karar verme sürecinin temelleridir.²⁴ Her kim tarafından baskı yapılırsa yapılsın seçim yapan kişi kendini kötü hissetmektedir. Ahlaki sıkıntıda olan bir hemşirenin "Kendimi kötü biri gibi hissederek eve gidiyorum" demesi seçimlerinin sağlık çalışanlarını ne kadar olumsuz etkilediğini gözler önüne sermektedir.³ Yapılmak istenmeyen seçimlerin sonucuyla sağlık profesyonelinin yaşamını devam ettirebilmesi etik bir değerlendirme ve eylemin anlamlandırılması ile olanaklıdır. Kimin yaşayıp kimin öleceğine karar verme durumunda, rastgeleliğin bir örneği olan çekiliş yapmanın kullanılması tartışmalı olsa da ahlaki sıkıntıda sağlık profesyoneline bir seçenek olarak sunulabilir.²²

Etik eğitimin en önemli amacı, öğrencileri etik sorunlara karşı etik ilkeler doğrultusunda davranış kalıpları geliştirebilmelerinin sağlanmasıdır. Film içeriğine yönelik yapılan tartışmalar, öğrencilerin farkındalıklarının yüksek olduğunu göstermektedir ancak geleneksel bakış açısından uyarıcı olma niteliğindedir. Tıp fakültesi öğrencileri üzerinde film tartışmaları hakkında yapılan çalışmalarda aynı şekilde öğrenmeyi kolaylaştırdığı saptanmış, eleştirel düşünme yeteneğini geliştirdiğini göstermiştir.²⁵⁻²⁷ Gül ve Şahinoğlu'nun Dallas Buyers Club filmi üzerinden yaptıkları çalışmada, öğrencilerin araştırma etiği, ilaç-hekim ilişkisi, hasta özerkliği, aydınlatılmış onam, ötekileştirme gibi konularla ilgili etik sorunlar hakkında farkındalıklarının arttığı saptanmıştır.⁹ Demir ve ark.nın "Duvarların Dili Olsa" filmi üzerinden yaptığı çalışmasında ise 178 tıp fakültesi öğ-

rencisinin kürtajla ilgili görüşleri insan hakları, etik gerekçelendirme, toplumun rolü bağlamında tematik içerikli analiz yöntemiyle değerlendirilmiş, filmin eleştirel bakış açısına katkısı ortaya çıkarılmıştır.⁷ Keleş ve ark.nın "Doktor Ölüm" filmi üzerinden 145 öğrencinin ötanaziyle ilgili görüşleri mesleki sorumluluk, etik ikilem ve tıp kurumu bağlamında değerlendirilerek, filmin etik eğitimine katkısı belirlenmiştir.⁸ Ayrıca etik eğitiminde filmlerin kullanımının yapılan çalışmalarda ebelik ve hemşirelik öğrencileri üzerinde de yararlı olduğu bulunmuştur.²⁸ Ancak ne yazık ki hâlen ülkemizde etik eğitiminde kullanılması için genel bir film koleksiyonu ne yazık ki oluşturulamamıştır.

SONUÇ

Öğrencilerin içtenlikle verdikleri yanıtlar ve dersin işleniş sırasındaki bilgi alışverişi tıp etiği açısından sınırlı sayıda öğrencinin farkındalıklarını artırması bakımından olumludur. Ancak tıp etiği eğitim müfredatı açısından ise uyarıcı olma niteliğindedir. Sorulara verilen yanıtlar cinsiyet ayrımcılığı, eşitsizliği, yaş ayrımcılığı, çocuk haklarının ihlali ve belirli çocuklar üzerindeki ayrımcılığa ışık tutması açısından da önemlidir.

Araştırmamızda yapılan değerlendirmeler ışığında etik eğitiminde kullanılan bu ve benzer film analizlerinin genelinde sağlık hizmet sunumunu gerçekleştirecek öğrencilerin özelinde ise tıp fakültesi öğrencilerinin, sağlıkla bağlantılı etik konularda karşılaşacakları etik sorunlarla ilgili farkındalıklarının artmasına olanak sağlayacağı açıktır. Bu çalışma kapsamında, Sophie'nin seçimi toplumsal cinsiyet, cinsiyet ayrımcılığı, zor seçim gibi konuların aydınlanmasında öğrencilerin etik ikilemleri tanınmasında, eleştirel düşünme becerilerini geliştirmesinde ve etik karar verme becerilerini artırmasında etkili olduğu söylenebilir. Filmlerin doğru seçimi ve tıp etiği ilkeleri bağlamında değerlendirilmesinin öğrenci üzerinde olumlu katkısı ancak eğitim veren kişinin farkındalığının yüksekliği ve diğer sağlık hizmeti sunucularını yetiştiren eğitim kurumlarıyla ortak dili kullanması sayesinde mümkündür. Bu ve benzer niteliksel çalışmaların artırılması özellikle tıp etiği eğitiminde film yönteminin kullanımının faydalarını ve etkinliğini ortaya çıkara-

çak ve ortak bir koleksiyon oluşturulmasına katkıda bulunacaktır.

Finansal Kaynak

Bu çalışma sırasında, yapılan araştırma konusu ile ilgili doğrudan bağlantısı bulunan herhangi bir ilaç firmasından, tıbbi alet, gereç ve malzeme sağlayan ve/veya üreten bir firma veya herhangi bir ticari firmadan, çalışmanın değerlendirme sürecinde, çalışma ile ilgili verilecek kararı olumsuz etkileyebilecek maddi ve/veya manevi herhangi bir destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışma ile ilgili olarak yazarların ve/veya aile bireylerinin çıkar çatışması potansiyeli olabilecek bilimsel ve tıbbi komite üye-

liği veya üyeleri ile ilişkisi, danışmanlık, bilirkişilik, herhangi bir firmada çalışma durumu, hissedarlık ve benzer durumları yoktur.

Yazar Katkıları

Fikir/Kavram: Oya Ögenler, Mukadder Gün; **Tasarım:** Oya Ögenler, Mukadder Gün, Selda Okuyaz; **Denetleme/ Danışmanlık:** Oya Ögenler, Mukadder Gün; **Veri Toplama ve/veya İşleme:** Oya Ögenler, Mukadder Gün, Selda Okuyaz; **Analiz ve/veya Yorum:** Oya Ögenler, Mukadder Gün, Selda Okuyaz; **Kaynak Taraması:** Oya Ögenler, Mukadder Gün, Selda Okuyaz; **Makalenin Yazımı:** Oya Ögenler, Mukadder Gün, Selda Okuyaz; **Eleştirel İnceleme:** Oya Ögenler, Mukadder Gün; **Kaynaklar ve Fon Sağlama:** Oya Ögenler, Mukadder Gün, Selda Okuyaz; **Malzemeler:** Oya Ögenler, Mukadder Gün, Selda Okuyaz.

KAYNAKLAR

1. Türkiye Biyoetik Derneği [Internet]. [Erişim tarihi: 7 Şubat 2022]. Tıp Fakülteleri Lisans Düzeyi Tıp Etiği Eğitimi Çekirdek Eğitimi Programı. Erişim linki: [\[Link\]](#)
2. Mezuniyet Öncesi Tıp Eğitimi Ulusal Çekirdek Eğitim Programı 2020. Erişim tarihi: 9 Aralık 2021. Erişim linki: [\[Link\]](#)
3. Austin W. Moral distress and the contemporary plight of health professionals. HEC Forum. 2012;24(1):27-38. [\[Crossref\]](#) [\[PubMed\]](#)
4. Yakar H. Sinema filmlerinin eğitim amaçlı kullanımı: Tarihsel bir değerlendirme [The educational use of movies for educational purpose: A historical review]. HAYEF Journal of Education. 2013;10(1):21-36. [\[Link\]](#)
5. Altınbaş Ş, Gündüz M. Türk sinemasında eğitim içerikli filmlerde okul yöneticisi tasviri [Portrayal of school administrators in educational movies in Turkish cinema]. Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama. 2018;9(18):53-76. [\[Link\]](#)
6. Liman AS. Türk sinemasının ilk yıllarında çekim sonrası üretim ve teknik altyapı [Post-production and technical infrastructure at the beginning years of the Turkish cinema]. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi | İstanbul University Faculty of Communication Journal. 2011;(40):37-52. [\[Link\]](#)
7. Demir M, Keleş Ş, Büken N. Perceptions of a group of medical students regarding the issue of abortion: a qualitative analysis. Tıp Eğitimi Dünyası. 2021;20(60):5-19. [\[Crossref\]](#)
8. Keleş Ş, Demir M, Örnek Büken N. A thematic assessment of medical students' approaches to the phenomenon of euthanasia. Tıp Eğitimi Dünyası. 2019;18(55):25-40. [\[Link\]](#)
9. Gül Ş, Şahinoğlu S. Biyoetik dersinde kullanılan filmlerin etik farkındalık geliştirme üzerine etkisi: Dallas Buyers Club filminin analizi üzerinden bir değerlendirme [The effect of films used in bioethics course on ethical awareness development: An evaluation based on the analysis of the movie Dallas Buyers Club]. Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi. 2020;10(3):502-9. [\[Crossref\]](#)
10. Demir Karabulut S, Yıldırım RV. Tıp etiği eğitiminde video/film gösterimi ve "Monday Mornings" dizi önerisi [Usage of video/films in the medical ethics education and "Monday Mornings" series suggestion]. Türkiye Biyoetik Dergisi. 2018;5(1):3-8. [\[Crossref\]](#)
11. Sağın FG, Tekgül H. Tıp eğitiminde sinema kullanımı: Temel ve klinik bilimler integrasyonu, biyoetik eğitimi ve daha ötesi. Biyoetik Araştırmaları. Ülman YI, Genç SV, editörler. 1. Baskı. İstanbul: Ege Basım; 2012. p.265-8.
12. Dovi S. Sophie's Choice: Letting chance decide. Philosophy and Literature. 2006;30(1):174-89. [\[Crossref\]](#)
13. Pieper A. Etiğe Giriş. Çev.: Atayman V, Sezer G. 1. Baskı. İstanbul: Ayrıntı Yayınları; 1999. p.157-71.
14. Sezgin D. Toplumsal cinsiyet perspektifinde sağlık ve tıbbileştirme [Health and medicalization in gender perspective]. Sosyoloji Araştırmaları Dergisi/Journal of Sociological Research. 2015;18(1):153-86. [\[Link\]](#)
15. Altınöz AE, Günel N, Tosun Altınöz Ş, Köşger F, Eşsizsoğlu A. Tıp fakültesi öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları: Kesitsel bir çalışma [The gender roles attitudes of medicals students: A cross-sectional study]. Klinik Psikiyatri. 2018;21(3):271-7. [\[Crossref\]](#)
16. Tunçay GY. Toplumda yaşa bağlı ayrımcılık [Ageism in society]. Avrasya SBD. 2020;3(1):1-5. [\[Link\]](#)
17. Kurt SL. Çocuk haklarına ilişkin temel uluslararası belgeler ve Türkiye uygulaması [Basic international documents on children's rights and Turkey example]. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi. 2016;(36):99-127. [\[Link\]](#)
18. Youf D. Çocuğun hukuki statüsü hakkında [About the legal status of the child]. Çocuk ve Medeniyet Dergisi. 2019;4(8):67-85. [\[Link\]](#)
19. Aybar A. Fransa'da çocuk mahkemeleri ve suçlu çocukların usulü muhakemesi [Juvenile courts and the procedure for delinquent children in France reasoning]. Adalet Dergisi. 1966;57(12):864-80. [\[Link\]](#)
20. Okuyaz S. Etik açıdan gebeliğin ikinci trimestr ve sonrasında sonlandırılması kararı: doğum ve çocuk hekimlerinin tutumlarına ilişkin bir araştırma ile birlikte [Doktora tezi]. Adana: Çukurova Üniversitesi; 2017. Erişim tarihi: 11.12.2022 Erişim linki: [\[Link\]](#)
21. Keleş Ş. Seçim yapmanın olanaklılığı üzerine bir değerlendirme [An assessment of the possibility of choice-making]. Türkiye Biyoetik Dergisi. 2020;6(4):165-8. [\[Link\]](#)
22. Yalın NY. Seçimlerimizin etik açıdan değerlendirilmesinin zorunluluğu üzerine bir eleştiri [A critique on the necessity of ethical evaluation of our choices]. Türkiye Biyoetik Dergisi. 2020;7(2):80-1. [\[Crossref\]](#)

23. Elster J, Sevimli O, Karaduman MÖ, çeviri editörleri. Sosyal Davranışı Açıklamak. 1. Baskı. Ankara: Desen Ofset; 2007. p.229-54.
24. Aydın E, Ersoy N. Klinikte etik karar verme süreci [Clinical-ethical decision-making process]. Türkiye Klinikleri J Med Ethics. 1995;3(1):12-6. [\[Link\]](#)
25. Self DJ, Baldwin DC Jr, Olivarez M. Teaching medical ethics to first-year students by using film discussion to develop their moral reasoning. Acad Med. 1993;68(5):383-5. [\[Crossref\]](#) [\[PubMed\]](#)
26. Pereira Rates CM, Maciel Silva L, Moura Pereira L, Reis Pessalacia JD. The use of films as a teaching tool for the teaching-learning process in bioethics. Invest Educ Enferm. 2014;32(3):421-9. English, Portuguese. [\[Crossref\]](#) [\[PubMed\]](#)
27. Searight HR, Allmayer S. The use of feature film to teach medical ethics: overview and assessment. International Journal of Modern Education Forum (IJMEF). 2014;3(1):1-6. [\[Link\]](#)
28. Aleksandrova-Yankulovska S. An innovative approach to teaching bioethics in management of healthcare. Nurs Ethics. 2016;23(2):167-75. [\[Crossref\]](#) [\[PubMed\]](#)